

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

32. Τα σύμβολα των τεσσάρων Ευαγγελιστών

Μεταξύ των συμβόλων της Εκκλησίας συγκαταλέγονται και τα σύμβολα που συνοδεύουν, στην ορθόδοξη αγιογραφία, τους τέσσερες Ευαγγελιστές. Οι τέσσερις Ευαγγελιστές, Ματθαίος, Μάρκος, Λουκάς και Ιωάννης συμβολίζονται με τέσσερα ζώα, διότι θεωρήθηκε ότι σ' αυτούς αναφέρεται η προφητεία του προφήτου Ιεζεκιήλ (1. 5-14) και όραμα του αγίου Ιωάννου του Ευαγγελιστού στην Αποκάλυψη (4. 6-10). Σύμφωνα με το όραμα του Προφήτη είδε τον Θεό να κάθεται στον χερουβικό θρόνο και τις Αγγελικές δυνάμεις με μορφή τεσσάρων ζώων (άνθρωπου, λέοντος, μόσχου και αετού) να ψάλλουν: «Άγιος, άγιος, άγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ο ουρανός και η γη της δόξης σου».

Το ίδιο επίσης συμβαίνει και με το όραμα που περιγράφει ο Ιωάννης: Τα τέσσερα αυτά ζώα τα βλέπει σε μια όραση, όπου αντικρίζει τον θρόνο του Θεού και διάφορες ουράνιες παρουσίες. Εκεί, γύρω από τον θρόνο του Θεού, βλέπει να τον περιστοιχίζουν τα τέσσερα ζώα: «και ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν· καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὁμοίον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὁμοίον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου, καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὁμοίον ἀετῷ πετομένῳ. Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, ἓν καθ' ἓν αὐτῶν ἔχον ἀνά πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτός λέγοντες· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος. Καὶ ὅταν δῶσι τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ο ύμνος αυτός ομοιάζει με τον θριαμβευτικό ύμνο που άκουσε και ο προφήτης Ησαΐας στον πρόναο του Ναού του Σολομώντα.

Στην όραση του Ιεζεκιήλ, παρατηρούμε ομοιότητες αλλά και διαφορές με την Αποκάλυψη, όπως τις εξής δύο βασικές: Εδώ τα ζώα έχουν τέσσερα φτερά και όχι έξι. Επίσης έχουν τέσσερα πρόσωπα το καθένα, και δεν είναι ξεχωριστά τα ζωόμορφα πρόσωπά τους, όπως στην Αποκάλυψη. Και οι διαφορές αυτές, δείχνουν ότι τα ζώα αυτά, δεν είναι κάτι πραγματικό, αλλά είναι συμβολικές εικόνες, που μπορούν να αλλάζουν στις λεπτομέρειές τους από όραση σε όραση, ώστε να δώσουν το απαιτούμενο μήνυμα κάθε φορά. Η ερμηνεία και σύνδεση αυτή των τεσσάρων ευαγγελιστών με τα τέσσερα αποκαλυπτικά ζώα — άγγελο-άνθρωπο, λέοντα, μόσχο και αετό έγινε, με αφορμή τα παραπάνω κείμενα,

από τους πατέρες της Εκκλησίας, οι οποίοι όμως πρότειναν διάφορες ερμηνείες. Ο πρώτος μεταξύ αυτών που ερμήνευσε το τετράμορφο χερουβείμ του οράματος του Ιεζεκιήλ ως προεικόνιση των τεσσάρων ευαγγελιστών ήταν ο επίσκοπος της Λυών Ειρηναίος από τη Δύση, ο οποίος συνέδεσε τον άνθρωπο με τον Ματθαίο, τον αετό με τον Μάρκο, τον μόσχο με τον Λουκά και τον λέοντα με τον Ιωάννη, ενώ η Ανατολή συνδέθηκε με τις ερμηνείες του Ανδρέα Καισαρείας, του Αναστασίου Σιναΐτη και άλλων. Επίσης ο επίσκοπος Ιππόλυτος της Ρώμης (τέλη 2ου-αρχές 3ου αι.) σε ένα σχόλιο του για το όραμα του Ιεζεκιήλ, που σώζεται σήμερα αποσπασματικά, συνδέει το Ματθαίο με το λέοντα, το Μάρκο με τον άγγελο-άνθρωπο, το Λουκά με το μόσχο και τον Ιωάννη με τον αετό.

Κτη Δύση, ο άγιος Ιερώνυμος σχολιάζοντας τον προφήτη Ιεζεκιήλ προτείνει τον αετό για τον ευαγγελιστή Ιωάννη, τον λέοντα για τον Μάρκο, τον άνθρωπο για τον Ματθαίο και τον μόσχο για τον Λουκά, και φαίνεται πως αυτό το κείμενο επηρέασε την εικονογράφηση των λατινικών ευαγγελίων. Στην Ανατολή η τάξη αυτή προτάθηκε από τον Επιφάνιο της Κύπρου και επικράτησε, ακολουθήθηκε δε πολύ η μνημειακή ζωγραφική.

Τελικά οι εικόνες των τεσσάρων ευαγγελιστών ζωγραφίζονται με τα σύμβολά τους: **Ο Ματθαίος**, εκ των Δώδεκα μαθητών του Χριστού (16 Νοεμβρίου): ο πρώτος ευαγγελιστής παρουσιάζεται να έχει πλησίον του μία ανθρώπινη μορφή (άνθρωπος, ο βασιλιάς της δημιουργίας) το πρώτο από τα συμβολικά ζώα του Ιεζεκιήλ. Ο συμβολισμός αυτός αναφέρεται στο Ματθαίο, διότι το Ευαγγέλιό του αρχίζει από την κατά σάρκα γενεαλογία του Ιησού Χριστού. **Ο Μάρκος**, μαθητής του αποστόλου Παύλου (25 Απριλίου) **συμβολίζεται και αγιογραφείται με λέοντα** (τον βασιλιά των ζώων), το δεύτερο από τα ζώα της προφητείας. Ο συμβολισμός αυτός αναφέρεται στο Μάρκο, είτε διότι το Ευαγγέλιό του αρχίζει με τη διαβίωση του Προδρόμου Ιωάννου στις ερήμους, όπου ζουν οι λέοντες, είτε διότι κύριο χαρακτηριστικό του Ευαγγελίου του είναι η βασιλεία του Χριστού καθώς και το ζώο αυτό είναι βασιλικό. **Ο Λουκάς**, μαθητής του αποστόλου Παύλου (18 Οκτωβρίου) **συμβολίζεται με τη μορφή βοδιού** (το βόδι θεωρείται ο βασιλιάς των κατοικίδιων ζώων). Και επειδή το βόδι χρησιμοποιούνταν στις θυσίες και το ευαγγέλιο του Λουκά αρχίζει από τη λατρεία του παλαιού νόμου, κατά την οποία τα θυσιαζόμενα ζώα ήταν συνήθως βόδια και εκφράζει την ιερατική ιδιότητα του Κυρίου, ο οποίος θυσιάστηκε για τη σωτηρία του κόσμου. **Ο Ιωάννης**, εκ των Δώδεκα μαθητών του Χριστού (8 Μαΐου), **συμβολίζεται με τον αετό** (βασιλιά των πτηνών) για το δυσθεώρητο ύψος της θεολογίας του. Ο Ιωάννης θεολογεί την απερίγραπτη γέννηση του Θεού Λόγου καθώς και την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος.